

Ondska är en del av människan

Gud är god. Oavsett vilken Gud vi tror på, tror vi på kärleken och respekten människor emellan. Men trots övertygelsen om att Gud vill alla väl, har människor fördrivits, våldtagits och dödats i religionens namn. Hur pratar man då om de goda och onda konsekvenser som en tro kan få?

TEXT: ELMA PASALIC FOTO: ÖYVIND LUND

Vi träffas på Karlstads universitet. Biskop Esbjörn Hagberg, ordföranden för Karlstads unga muslimer Rauf Ahmadi och religionsvetaren Kerstin von Brömssen sätter sig runt ett bord i ett av universitetets nyaste byggnader. Ovanför deras huvuden svävar Ägget likt en jordglob. Vi ska samtala om de goda och onda konsekvenserna som en tro kan få och hur stark övertygelse kan få människor i grupp att göra fruktansvärda handlingar mot andra.

Vad förknippar ni med godhet och ondska?

Kerstin: Människor är både onda och goda. För att förstå varför vissa handlar som de gör måste man titta närmare på relationer. Alla religioner beskriver det som är ont och det som är gott, det handlar ofta om känslor. Hat, avundsjuka och girighet beskrivs som onda. Motsatsen handlar många gånger om att vara generös och ödmjuk.

Esbjörn: Även för mig tillhör det människan att vara både ond och god. Det som berör kärlek och som bevarar livet står för det goda. Det onda är det som bryter ner, som förstör, som bokstavligt och bildligt dödar livet. I kristendomen finns den viktiga gyllene regeln, att allt det ni vill att människorna ska göra för er, det ska ni också göra för dem. Motsvarande uttryck finns i alla religioner.

Rauf: Det finns gott och ont i oss alla. Gud har skapat oss så. Allt vi går igenom i livet är en prövning,

ett test. Därför handlar det också om hur man väljer att se på onda och goda handlingar. Vad finns där bakom? Vad är orsaken till att det här händer? Jag väljer att se på det onda som en signal från Gud, att allt har en mening. Det är ett sätt för Gud att visa människan att man har valt fel väg. Men Gud är förlåtande, man får många chanser att hitta tillbaka.

Hur är man god i vardagen?

Rauf: Jag vänder mig till min tro för jag är övertygad om att religionen finns för att befria människan. Det här låter kanske lite hårt, men jag tror att det ligger i människans intresse att tro på en högre makt. Det är när man faller för lusten till, till exempel pengar och makt, som det onda kan uppstå och då ligger det i människan själv att hantera det.

Att hitta och skapa tillfällen för möten måste vi alla hjälpas åt med.

Esbjörn: Tron utmanar mig hela tiden, att reflektera över mitt liv och mitt sätt att vara. Och eftersom jag tänker att livets innersta mening handlar om att älska, prövas jag hela tiden utifrån det. För mig är också orden nåd och förlåtelse viktigt. Det vill säga att jag inser att jag gång på gång kommer till korta men också att det finns en kärlek som är större än min, och det är Guds kärlek. Och den kan jag vila i. »

» **Kerstin:** Jag lyssnar just nu på olika sätt att tala om sin tro. Förståelsen av tron upplever jag som lika. Sen tolkar ni det lite olika, men grundbehovet att se ett mönster för ett sätt att leva på är densamma. Och jag tror att det bottenar i en djup respekt i att man kan mötas och relatera kring de här frågorna.

Esbjörn: Tro handlar bland annat om olika sätt att se på livet. När jag ser på er tänker jag att ”ni är människor, ni är skapade av Gud”. Och eftersom varje människa är skapad av Gud finns där också en önskan att hitta det goda i varje människa, även om vi inte pratar ur ett religionsperspektiv. Vi har något gemensamt, bara i det att vi är människor.

Rauf: För mig är det grunden i allt. Just det att vi är människor och att människor kompletterar varandra. Vi kan inte leva utan varandra. Vi kan inte strunta i varandra, varifrån vi kommer eller vad vi tror på. Allt det andra kan man lägga till. Men när man inte ser människan först, då är det svårt att komma överens.

Varför tror ni att det är så lätt att religionen blir en förevändning för onda handlingar?

Rauf: Vi människor är bra på att gömma oss bakom saker och ting när vi gör fel. Vi behöver ett skydd och då tar vi det som är oss närmast i vardagen. Men ingenstans, i någon religion, uppmanas man att skada andra människor. Inte ens i tal får man skada. För mig är det svårt att förstå att man överhuvudtaget kan tro att en människa som dödar andra människor är religiös. Det är inte religion, det är ett spel med makt och pengar.

Kerstin: Det är en svår fråga. Jag håller delvis med om att religion är något inre hos människan som i sig självt aldrig gör skada, men samtidigt finns det människor som gör hemska saker i religionens namn. Religion görs, och religion görs på onda sätt likväl som goda. När många människor kopplar samman det vi benämner med religion med etnicitet, då uppstår hårda slitningar som kan sluta med att man dödar varandra. Religionen blir då ett maktmedel, trots att många religiösa aldrig skulle se handlingen som förenlig med den egna tron.

Man får inte lägga
allt ansvar på **religionen**.
Vi är ju bara människor
och vi måste jobba,
var och en med våra val.
Det är allas ansvar.

Kerstin von Brömssen är lektor i religionsvetenskap vid Göteborgs universitet. Kerstins stora intresseområde är Asiens religioner.

Esbjörn Hagberg är sedan 2002 biskop i Karlstads stift. Esbjörn har ett stort intresse för själavård med utgångspunkt i försoning.

Rauf Ahmadi är ordförande för föreningen Karlstads unga muslimer som verkar för ökad kunskap om islam i samhället. Rauf tycker det är viktigt att sprida en balanserad och tolerant tolkning av islam.

LÄSTIPS:

Sann mot sig själv – öppen mot andra. Samtal om religionsteologi i Svenska kyrkan. ISBN 978-91-86781-10-1. Uppsala 2011. Kan beställas från Svenska kyrkans informations-service: E-post: info@svenskakyrkan.se

Esbjörn: Religion handlar också om värderingar. Och värderingskonflikter är de svåraste konflikterna för att de berör det som finns djupt i mig, mitt sätt att se och förstå mitt eget liv. Religionen kan öppna perspektiven, men den kan också göra oss blinda. Kollektivt kan den få oss att göra oerhört onda saker eftersom den får oss att skapa en gemensam världsbild med en tydlig fiende. I religionens namn har många människor också omänskliggjorts.

Behöver ni ta religionen i försvar ibland?

Esbjörn: Guds vilja är inte att vi ska göra det onda mot varandra, därför kan man aldrig försvara det onda, det destruktiva. All religionsutövning är inte

god, så därför kan jag inte heller försvara något som jag inte uppfattar som gott. Det handlar om att våga problematisera. Att våga se sitt eget liv och de sammanhang man finns i både på gott och på ont. När vi sluter vår värld då blir vi farliga.

Rauf: Jag har ingen makt att försvara religionen, jag kan bara lyfta fram sådant som är bra och som går att förändra. Och jag vill inte heller ha den makten, den ligger hos Gud. Men vi måste fördöma det onda, det som sker och det vi hör. Det är viktigt att visa skillnaderna, att alla inte är lika. Det är också viktigt att stå tillsammans, olika religioner hand i hand för att visa att vi inte accepterar det onda som händer. »

» **Esbjörn:** Jag håller med. För mig är det också väldigt viktigt att visa att vi står tillsammans inför onda uttryck. Vi står för viljan att kunna leva sida vid sida. Vi står också tillsammans för att kunna stödja varandra i att vara troende i det här landet. Det är viktigt därför att det finns så många krafter i samhället idag som vill göra den andra till syndabockar.

Olika extrema rörelser som växer fram i **världen idag** är en reaktion på det samhälle vi lever i.

Kerstin: Jag tror att det är viktigt att ledare för olika religiösa samfund förenas och har ett kontinuerligt arbete med den här typen av frågor och inte bara samlas när det har hänt något hemskt. Goda förbindelser mellan samfunden i vardagen är enligt mig förutsättningen för att man ska kunna enas även när man är oenig. Varje större stad borde ha ett religionsråd där man tar upp frågor som berör just det här.

I ett samhälle där många minoriteter lever sida vid sida, blir det då vanligare att människor känner ett behov av att försvara sin tro mot andra religioner?

Esbjörn: Det som händer i ett komplext samhälle är att det finns människor som inte står ut med att livet är så osäkert som det är. Och då kan man med olika religioner och ideologier begränsa sitt liv. Utgången kan bli ett svartvitt och inskränkt sätt att se på livet. Olika extrema rörelser som växer fram i världen idag är en reaktion på det samhälle vi lever i.

Kerstin: Globaliseringen, det faktum att världen blir mindre gör också att allt kommer mycket nära. Man kan som Anders Behring Breivik sitta hemma i vardagsrummet men en hel komplex värld i en liten bubbla. Möjligheter till det fanns inte förr. Man kunde inte så lätt ta in en hel ideologi in i sitt hem utan att bli ifrågasatt. Men även klyftorna

mellan människor ökar. När man ser att vissa har otroligt mycket och andra har otroligt lite, då handlar man i ren desperation. Då är det ingen religion eller ideologi, det är girigheten, behovet att ha, som gör att man känner sig utsatt. Och ett sånt samhälle ska vi inte bygga.

Hur ska religionen då möta den här typen av förändringar?

Rauf: Man får inte lägga allt ansvar på religionen. Vi är ju bara människor och vi måste jobba, var och en med våra val. Det är allas ansvar. Om jag ser att en människa är ensam och olycklig, då måste jag hjälpa till. Se människan tidigt, få kontakt, det är då man ser när saker och ting börjar gå fel. Det är då man har en chans att förhindra att ont händer.

Kerstin: Jag håller verkligen med. Alla måste mobiliseras för att skapa och bibehålla ett samhälle där vi lever sida vid sida, inte bara religiösa företrädare.

Esbjörn: Jag delar det, att det är varje människas ansvar. Det är också varje religiöst sammanhangs ansvar att se och upptäcka extrema yttringar. Men det handlar också om kunskap om världen, kunskap om att vara människa, kunskap om hur tillvaron ser ut. Det måste föras ett öppet samtal i vårt samhälle om de här frågorna.

Rauf: Var och en av oss har ett ansvar. De som har makt genom politik och religion ska vara där folket är. Vi behöver alla varandra för att hitta bättre lösningar.

Esbjörn: Det är också viktigt att inte bidra till slutna gemenskaper, där man kan odla sin egen verklighetsbild. Vi behöver ett samhälle där vi hela tiden lever i dialog med varandra. Vi ska inte acceptera allt, men vi ska samtidigt inte ge upp dialogen att kunna samtala med alla människor.

Kerstin: Och där har ju religiösa samfund en jätteviktig roll. Alla, men kanske framförallt ungdomar, saknar idag arenor för att prata om livets stora frågor. Inte minst tänker jag på ungdomar som lever i minoritet, som känner sig exkluderade. Att hitta och skapa tillfällen för möten måste vi alla hjälpas åt med. ■

PORTRÄTT

JON
NILSSON
35 ÅR

JOURNALIST
NYHETSUPPLÄSARE
PÅ AKTUELLT

UPPVUXEN I VÄRMLAND
BOR I STOCKHOLM

Hur bemöter vi ondska?

TEXT OCH FOTO: JESSICA SEGERBERG

Att berätta om ondska är en del av värmlänningen Jon Nilssons jobb. Det är en klugen situation. Han är tyst innan han pratar, tänker länge och fäster blicken på en punkt.

– Man måste våga bli berörd. Annars är man inte närvarande och då blir det inte bra.

Samtidigt säger Jon att i akuta lägen kan han inte göra annat än att distansera sig. När informationen är överväldigande hinner han inte bearbeta det han förmedlar till tittarna.

– Att vi berörs av ondska är något positivt. Det betyder att det verkligen inte är normen. Vi ska se det som ett bra tecken.

Jon tycker det är svårt att dra gränsen för vad som faktiskt är ondska. Att en religiös fanatiker som dödar massor av människor inte enbart behöver vara ond, att den personen drivs av något som den tror är goda skäl.

Han är tyst igen. Berättar sedan om en situation för många år sen, han var grabb och tillsammans med några fler tog stryptag på en annan kille.

– Det var någon okontrollerbar känsla av att vilja göra illa. Det var inte välförtjänt, det var över gränsen och en oproportionerlig handling.

Han säger att det var skrämmande att upptäcka den sidan i sig själv.

Den onda. ■

Med skam i kroppen

TEXT OCH FOTO: ELMA PASALIC

Alla har vi varit där. Med högröda kinder önskat att jorden kunde sluka oss. Skam handlar om känslan att vara fel, en djupt rotad känsla av att inte duga som man är.

- Skamkänslor är medfödda och livsviktiga. Hanterad på rätt sätt kan skam jämföras med en social kompass som gör att vi kan ungas med andra, säger terapeuten Lisa Krogdal.

Jag skäms över att jag slagit mitt barn. Att tålmodet försvann och jag tappade alla spärrar.

/Johanna, 41 år

Det kan vara skamligt att prata om skam. Skamkänslor är svåra att ta upp i alla sammanhang eftersom de leder till en känslomässig nakenhet. I sitt arbete som uttryckande konst- och samtalsterapeut på Samtalsakuten i Karlstad möter Lisa Krogdal dagligen människor i behov av hjälp att sortera sina egna känslor. Skam ligger då ofta som grund, där en svår händelse eller sinness tillstånd kan framkalla en utvecklingskris.

– Kanske beskrivs den enklast som en känsla av tomhet eller att man har gått vilse i sig själv, säger Lisa.

Att skämmas är en del av vardagen. Skamkänslan kan vara nyttig för oss, men är sällan behaglig. I rätt sammanhang är skam en viktig signal till människan att fundera över sitt beteende. Det är i den andres blick vi möter reaktionen på hur vi uppför oss.

De handlingar som leder till att vi skäms görs sällan av ondo, eller ens medvetet. Hur väl vår egen sociala kompass fungerar beror på de erfarenheter vi har av att hantera jobbiga känslor. Lisa ser på skammen som en känslaskala, där den viktiga skammen och den farliga skammen är varandras motpolar.

– Skam guidar oss genom livet, men den kan också leda till känslor som kan vara förödande. I värsta fall kan skam som hanterats fel vara dödlig, säger hon.

Att bekräfta är att rusta

En del människor är uppvuxna med skam. När det lilla barnet inte får sina känslor bekräftade på rätt sätt kan det ha svårare att hantera skam som vuxen. Ju oftare någon har upplevt skam som barn, desto större plats tar skammen i själen, menar Lisa.

– Om det lilla barnet redan från start får hjälp att hantera alla

slags känslor, det vill säga om vi tydligt visar att det är lika okej att vara arg som att vara glad, bygger vi upp ett bättre skydd mot den skadliga skammen. Barnet får då lära sig att hantera sådant som är svårt utan att skambelägga sig själv.

Men om känslan av skam trots det fått fäste i vårt innersta, är det viktigt att våga möta sig själv och avtäckta det man skäms för.

”Skuld är att göra ett sår, men skam är mer att vara ett sår.”

– Skäms man över sitt liv kan det kännas som om man är alldeles förfrusen innerst inne. Men om man börjar prata om skam så får man en förståelse för varför det kännas som det gör. Först då kan

Jag skäms över att inte vara efterfrågad. Att inte tillhöra de inbjudna. Känslan från förr gör sig påmind, från skolgården, då statustjejerna valde varandra och jag lekte med de mindre attraktiva, hellre det än ingen kompis alls. /Anna, 36 år

Jag skäms för att släppa in människor i mitt hem utan att det är städat, fixat. Uppvuxen med en mamma som inte klarade sitt uppdrag så bra, känns det hela tiden som om alla andra vet hur man sköter om ett hem – utom jag. Det får mig tyvärr inte att städa oftare, men det får mig att vilja dotja det fula och smutsiga.

/Erika, 46 år

Jag skäms när jag tänker tillbaka på tider då jag prioriterat fel.

/Stefan, 59 år

Jag skäms över att jag inte hjälper min mamma så mycket som hon egentligen förtjänar. Jag skäms över att jag inte visar min lillasyster att jag faktiskt visst tycker om henne även om det inte verkar som det ibland. Jag skäms över att jag inte tillbringar mer tid med min pappa.

/Emmelie, 17 år

Jag skäms för övergreppen jag var med om som liten. Fast än jag vet att inget av det som hände var mitt fel så ligger det ändå en sådan skam i att ha varit utsatt. Och i den skammen ingår också skammen över att ha en pappa som är pedofil.

/Petra, 25 år

» man också förstå att felet inte ligger hos en själv, men för att komma dit måste man få hjälp.

Lisa Krogdal är utbildad diakon och har under många år jobbat med utsatta grupper via Svenska kyrkan. Förtroendesamtal har varit kärnan i processen att hjälpa människor att läka. Hon menar att det kan vara skönt att få lägga känslan av skam hos någon annan och trots det mötas av ett villkorslöst erkännande, en tillhörighet oavsett vilka upplevelser man bär på.

Man eller kvinna är oviktigt

Att skammen skulle göra skillnad på kön, tror inte Lisa på. Möjligtvis skäms män och kvinnor på olika sätt, men känslan av att vara fel är densamma hos alla. Skam handlar alltid om den egna personen, även om den kan kanaliseras ut som skam över den egna kroppen eller det hem man lever i.

- Det kan uppfattas som banalt när någon skäms för att vara tjock, för sina barn eller ett stötkigt hem, men egentligen ger man då bara uttryck för något annat.

En osäkerhet över sig själv och det man känner innerst i sitt hjärta. Att tro sig vara fel är en giftig känsla, säger Lisa.

Att förlåta sig själv och andra

När man pratar om skam går det inte att undvika skulden. Men trots att de båda gärna paketeras tillsammans handlar det om två helt olika känslor. Om man drar det riktigt långt kan skuld förklaras som ett övergrepp mot någon annan, medan skam alltid handlar om vem man är.

– Skuld är att göra ett sår, men skam är mer att vara ett sår. Sen är vi människor också mer eller mindre benägna att ta på oss skuld. För mig finns det en klar skillnad mellan skuld och skam.

Enligt Lisa finns det dessutom en skillnad mellan den verkliga och den upplevda skulden.

- Ta det lilla barnet återigen. Om det föds in i en osund relation där anknytningen mellan förälder och barn inte fungerar, kommer den lilla att knyta an ändå. För barnet klarar sig inte utan en förälder. Men om föräldern skuldbelägger och utestänger det från kontakt, kommer barnet ta på sig skulden och tänka att det kanske inte är tillräckligt fint. Ett litet barn förstår inte att felet inte ligger hos det.

Hur man bäst jobbar med skuld och skam skiljer sig åt. Lisa menar att skulden kan bli förlåten, medan skammen behöver älskas bort.

- Alla behöver vi tillhöra någon eller något, därför kan befrielsen ofta mötas i nåd. För att komma undan den skadliga skammen behöver man få känna att man är

älskad, respekterad och värdefull. Villkorslöst. För någon kan det gudomliga stå för nåd, men de allra flesta hittar försoningen hos någon annan, en förälder, en partner eller en vän, säger hon.

I första hand handlar det om försoning med sig själv, och i förlängningen även försoning med de kränkningar och övergrepp man har upplevt, både som barn men också som vuxen.

- Man måste få hjälp att se på sin egen historia med distans för att kunna se att det som har hänt inte behöver definiera vem man är. När man förstår att man inte behöver vara ett offer hela sitt liv, kan man också hitta tillbaka till den viktiga skammen, den som inte skadar. Då får man en helt ny upplevelse. En upplevelse av att ha varit blind för vad som har bråkat i det inre och sen känslan av att komma ut på andra sidan, ut ur mörkret, säger Lisa.

Sammanhang ger svar

Likväl som skammen saknar kön, saknar den även ålder. Om äldre skäms mindre än yngre är svårt

att säga, menar Lisa. Svaret till frågan bör vi återigen söka i vårt bagage.

- Om vi jämför en sjuttioåring som är van att anpassa sig, med en trettioåring som har vuxit upp i ett samhälle med den enskilda individen i fokus, så är det klart att det kommer bli slitningar och skam när de här två förutsättningar möts i exempelvis en mor och en dotter. Så det är inte tiden som gör att vi skäms mindre, det är hela vårt sammanhang som avgör hur vi skäms och hanterar känslan av skam, säger Lisa. ■

OJ, VAD VI SKÄMS!

Vad svenska folket känner mest skam för:

1. Att ha väldigt stökigt hemma när jag får oväntat besök (49%).
2. Att jag har förutfattade meningar (29 %).
3. Att jag inte behandlar alla lika (25%).
4. Att jag har en vanskött trädgård (20%).
5. Att jag inte har så bra ekonomi som jag skulle önska (20%).
6. Att jag inte kan dölja mina sympatier eller antipatier (20%).
7. Att ha få eller inga vänner (18%).
8. Att ha en gammal och sliten bil (15%).
9. Att vara singel för länge (12%).
10. Att ha för liten bostad (7%).

KÄLLA: CENTRUM FÖR SAMTIDSANALYS

Jag skäms varje gång jag inte vågar släppa taget lite. Varje gång jag inte vågar ge mig hän. Världen går inte under för att någon jag inte känner skulle råka se mig dansa fult eller höra mig sjunga riktigt falskt.

/Martin, 33 år

Skammen
behöver
älskas bort.

"Det var en gång en prinsessa som hölls fången i ett torn av en elak och ful häxa..."

I lampans sken och hemmets trygga vrå börjar vi prata om det onda och det goda. Men hur utvecklas våra perspektiv i takt med att vi mognar? Populärkulturen försöker ge svar på livets stora frågor genom att spegla verkligheten i berättelsen, anpassad till den samtidigt vi lever i. Och kanske är det så att även "mugglarna" nu äntligen kan se magin.

Tro, hopp och Harry Potter

TEXT: ELMA PASALIC FOTO: ÖVIND LUND

Det började med en mening, som efter ett tag blev allt fler. I takt med antalet lästa sidor växte också fascinationen hos Säfteprästen som numera älskar Harry Potter. Idag är Lena Skoting glad över kompisens tips som ledde henne rätt in i magins värld, där vissa trappor leder någon annanstans på fredagar.

– Jag trodde aldrig att jag skulle gilla Harry Potter men när jag väl började läsa tyckte jag att det var vansinnigt spännande. Jag skulle egentligen läsa för våra söner, som då var fem och åtta år gamla, men kunde inte slita mig och läste i förväg, berättar Lena.

Det var framför allt den magiska världen som fascinerade, eller snarare Joanne Kathleen Rowlings skicklighet att med hjälp av miljön ta sig an livets stora frågor. Kampen mellan gott och ont, mellan kärlek och hat fick växa genom hela berättelsen om den utvalde pojken med ett ärr i pannan, ett ärr som går ända in i hjärtat.

– De första tre böckerna uppfattar jag som barnböcker, där gränsen mellan ondska och godhet är väldigt tydlig. Men sen händer det något i den fjärde boken, när Harry ställs mot döden för första gången. Böckerna tar ett kliv in i ungdoms-

ondaste trollkar-
len av dem alla, Volde-
mort, han som även dödade
Harrys föräldrar och som nu
hotar hela mänskligheten.

Lätt att välja sida

Och visst behöver vi den här
typen av berättelser, menar Lena.

Alla tvingas vi dagligen möta
både ondska och godhet, i det
ständiga nyhetsflödet, på skol-
gården eller kanske även hemma.

– Ganska små barn kan tvingas
uppleva att livet inte bara är
gulligt. Livet är inte svart eller
vitt, säger hon.

J K Rowling ger ondskan ett
namn. Och på det sättet är det
lätt att välja sida. De tydligaste
skillnaderna i böckerna hittar
man mellan de så kallade död-
sätarna, som tagit den onde Vol-
demorts parti och medlemmarna
i Fenixordern som strider för det
goda, för livet. Författaren skapar
också karaktärer som finns där
emellan, som vill väl men inte för-
mår och som faller för lockelsen.

– Och det är oerhört viktigt att
våga visa ondskans nyanser, att
även ondskan kan uppfattas som

flerbottnad. Även om vi vill vara
goda misslyckas vi med det
ibland, och alla tvingas vi hantera
jobbiga känslor dagligen.

Är Harry god eller ond?

– För mig är Harry helt klart god.
Han drivs av en god vilja och är
beredd att offra sig själv för andra.
Men visst har han sina svagheter
och det är inte minst hans vänner
väldigt duktiga på att påpeka.

Kärlek som skydd

Berättelsen om Harry är också
en berättelse om självoffring.
Redan i den första boken offerar
Harrys mamma sitt liv för att
rädda sin son. Kärleken i själv-
offringen skyddar Harry
genom hela bokserien och ger
honom modet att våga stå upp
för det goda.

– Det finns en Kristuslikhet
i berättelsen och det är lätt att dra
paralleller. När man offerar sig
själv, får den som man offerar sig
för ett skydd. Och det gör både
Harrys mamma, Harry och Jesus,
säger Lena.

Hon tror inte att det är författa-
rens avsikt att jämföra Harry med
Jesus, och därför är det viktigt att
inte gå in och övertolka. Men

Lena brukar använda berättelsen
som en referensram i sin verksam-
het med konfirmander, eftersom
ungdomarna känner till böckerna
och får då lättare att förstå.

– Jag använder Harry Potter
som en bild för självoffring.
Det är ett sätt att förklara vad
Jesus gör när han dör på korset.
På samma sätt är Harry beredd
att offra sig själv för sina vänner.

Offra sig själv

Lena tror att
det finns en viss
skillnad på hur
barn och vuxna
uppfattar det
onda och det
goda i böckerna
om Harry. Hon
menar att barn
har en förmåga

att uppslukas av berättelsen och
tror därför inte att de yngre bar-
nen då funderar så mycket över
nyanserna.

– Vuxna däremot analyserar
och reflekterar över det som står,
men det är också just den typen
av berättelser, som ger utrymme
för reflektion, som skapar ett
gemensamt engagemang och
ingångar till att våga prata om

svåra saker med barn, säger Lena.

Att alla mår bra av att läsa om
både det onda och det goda är
hon övertygad om. Sagor för
vuxna hittar vi exempelvis i deck-
argenren och visst gillar vi att
mysa med en kopp te i favorit-
fåtöljen när vinden skakar
rutorna.

– Det blir som en verklighets-
flykt, där någon annan tolkar det
som händer utifrån termerna gott

och ont. Hela
sagohistorien
handlar om den
här spänningen
där gott och ont
är förutsätt-
ningen för att
fascinera och
hålla oss kvar,
säger Lena.

"Jag tycker att
man kan få tro
och hoppas
som barn."

Avstånd från våld viktigt

Att dra en gräns för vad som är
okej att berätta och inte berätta
för barn är enligt Lena relativt lätt.
När en historia glorifierar ondskan
och övergår till en tydlig uppma-
ning om våld har den gått för
långt. I fallet med Harry Potter blir
det däremot aldrig aktuellt.

– Jag har aldrig tvekat över
att läsa om Harry för mina barn.

Genom hela berättelsen tar både
författaren och böckernas karak-
tärer avstånd från våldet. För mig
är det också viktigt att det goda
segrar, det ger människan hopp
och ligger i sagans frihet.

Sagan en del av verkligheten

Lena har jobbat som präst i Säffle
under många år. För henne är
sagan även användbar i mötet
med dem som har haft det svårt.
Hon har fått uppleva människor
i ögonblick när verkligheten
rämnar, men också fler år senare
när de har kommit ut på andra
sidan och hittat livet igen. Och då
är hoppet det centrala.

– Barn som far illa och som
kanske lever under stökiga förhål-
landen hemma eller i skolan hittar
en positiv identitet i Harry. De kan
känna igen sig i Harrys upplevelser
att bo under trappan eller känna
sig utanför och fel. Det ger det
osedda barnet ett hopp. Jag tycker
att man kan få tro och hoppas
som barn. Om vi förlorar hoppet
om att det kan gå bra, då har vi
ingenting kvar, säger Lena. ■

» litteraturen och blir därmed mer
komplexa berättelser om livet,
menar Lena.

Ondskan har ett namn

Böckerna om Harry Potter hand-
lar om den föräldralöse pojken
som efter att ha vuxit upp hos
elaka släktingar, får reda på att
han är en trollkarl och hittar
därmed en gemenskap med andra
likasinnade på internatskolan
Hogwarts. På skolan träffar
Harry sina första vänner Hermi-
one och Ron, och tillsammans
utkämpar de många slag för det
goda och kärleken. Slutligen
tvingas vännerna möta den

HEM ÅR GOD OCH VARFÖR?

Jesper Lindh, 14 år, Grums

– När man är god är man snäll och kanske
håller upp dörren. Anton min vän tycker
jag är god. Han är schysst och snäll. Han
är en bra vän som alltid ställer upp och så.

Inger Sandberg, 81 år, Karlstad

– Min svärdotter Lotta. Hon är en
instinktivt god människa som finns till
för alla samtidigt som hon jobbar heltid.

Tommy Jansson, 38 år, Molkom

– Min farmor var en god person. Hon var
alltid snäll och hade stor respekt för djur.
Lika djurtogig som jag, haha.

Annika Andersson, 40 år, Blomskog

– Det är så himla gott att ta emot en hand
när man behöver hjälp. När man upplevt
det vet man att människan är god. Min
svärfar har sopat rent åt väldigt många
men aldrig begärt något för det. Han har
tjänat andra på sin egen bekostnad.

Sandra Hammarberg, 20 år, Filipstad

– En god person för mig är min innebandy-
tränare Filip. Han är god för att laget är
inte bara ett lag för honom. Han bryr sig
mycket mer om oss än någon annan
innebandytränare jag har haft.

Per-Samuel Nisser, 54 år, Karlstad

– Jag tänker inte på en särskild person,
det finns både gott och ont i en människa.
Godhet för mig är när en person har som
syfte att göra en medmänniska gott.
Det är tanken, den ärliga viljan bakom
handlingen.

Vi behöver sagans *monster*

TEXT: ELMA PASALIC FOTO: NORDISK PRESS

FILMEN TWILIGHT

Sagan är hetare än någonsin. Böcker, filmer och tv-serier leder till hysteri världen över. I berättelserna trängs trollkarlar och häxor med vampyrer och varulvar. Nu tänjs gränserna ytterligare när filmatiseringen av Hungerspelen går upp på bio, en historia där barn hetsas till att döda barn.

– Det är främst i barnfilm som gott och ont skildras som två åtskilda företeelser. Det är ett typiskt grepp som i grunden har

ett uppfostrande syfte, säger John Sundholm, forskare i filmvetenskap på Karlstads universitet.

Spänningen mellan gott och ont är grundläggande och finns i alla berättelser. Genom hela filmens historia har filmskapare använt olika monster för att ge ondskan ett ansikte. Ondskans dräkt har varierat över tid och trender har kommit och gått.

– Människan drivs av en fascination av ondskan som hänger ihop med att det som är oförklarligt lockar, säger John.

Sagan får en renässans

Berättelser om ondskan fyller biosalonger och därmed även pengapåsen hos filmbolagen, och filmindustrin verkar outtömlig på onda figurer. Under de senaste åren har sagans monster återvänt till filmens värld. Utöver Harry Potter, har även Rödluvan fått en ny kappa på bioduken och senare i år får hon sällskap av inte bara en utan två nyproduktioner av Snövit.

– De tydligaste berättelserna om gott och ont är färre idag än tidigare. Det är snarare onda och goda handlingar som allt oftare hamnar i fokus, även inom barnfilm, säger John.

Människan har ett grundläggande behov att dela upp världen i ond och god. Så förstår vi vår vardag. På film eller i böcker får det okända, det vi saknar kunskap om, rollen som ondskan. Behovet av skarpa gränser blir kanske tydligast i tider av stora förändringar, som till exempel under det kalla kriget eller terrordåden i USA 2001.

– Då väljer vi att behandla det onda och det goda på ett svartvitt sätt, säger John.

Begär att se styr

Var går då gränsen för vad som är okej att skildra? I vår kommer vi få möjlighet att se barn döda barn på bioduken i filmatiseringen av Suzanne Collins bokserie Hungerspelen. Det är en berättelse om den unga Katniss kamp för överlev-

FILMEN HUNGERSPELN

”Just nu upplever vi kanske att gränsen är nådd, men det är inte alls säkert att vi kommer förstå vad som var så kontroversiellt om ett par år, när vi har fått lite distans.”

nad i landet Panem som bildats efter ett brutalt krig om resurser. Hungerspelen är en framtidsroman om liv och död, där 24 pojkar och flickor får slåss för sina liv i en stor arena. Ungdomarna kämpar mot varandra, och endast en, den som överlever får åka hem.

– Att barn är grymma mot varandra är inget nytt. Och barn som har vuxit upp under normala förhållanden kan göra skillnad på vad som är verklighet och fantasi. Men det är en kontroversiell fråga, när är barn mogna för olika saker? menar John Sundholm.

Det är en klassisk diskussion, den om filmens sätt att testa gränserna för vad som går att visa, inte bara för barn utan även vuxna. Människan har ett begär att se saker man aldrig har sett. Ibland pratar man om en ond spiral, där berättelserna bara blir värre och värre, men enligt John är det sällan så.

– Just nu upplever vi kanske att gränsen är nådd, men det är inte alls säkert att vi kommer förstå

vad som var så kontroversiellt om ett par år, när vi har fått lite distans, säger han.

Sagan som en del av livet

Film för barn har ett uppfostrande syfte. Barnet ska lära sig leva och umgås med andra, för att bli en del av samhället. Därför behövs också tydligare regler för vad som är rätt och fel. Tittar man närmare på film för yngre barn så finns där tydliga förebilder för sådant som är okej att göra, och motsatsen gestaltas ofta med utanförskap och ensamhet, där det onda får gro.

Berättelser riktade till ungdomar är däremot ofta revolterande. Det är i tonåren barnet lär sig ifrågasätta och blir en kritiskt tänkande människa. Det är också då man börjar förstå att alla är olika och lever på olika sätt. Gränserna mellan det onda och det goda suddas ut och ersätts av mer eller mindre onda handlingar, det vill säga vetenskapen om att man inte behöver vara ond för att gör ont.

John Sundholm tror att vi idag skildrar ondskan i barn- och ungdomsfilm med fler nyanser än tidigare, och då framför allt i jämförelse med 70-talet när mera verklighetsnära berättelser dominerade.

– Vi förstår vad som är ont och vi vet hur vårt begär att förstå det oförklarliga fungerar. Men vi är också medvetna om att det finns mycket vi inte kan förklara och det är okej. Jag tycker att det är hälsosamt att vi är mera nyanserade i vårt uttryck idag, för människan är trots allt inte enbart en rationell varelse, säger han. ■

PRIVAT BILD

John Sundholm, filmvetare.